

מדריך לליל הסדר

מערכת אתר הפיוט והתפילה

הקדמה קצרה

המדריך שלפניכם נכתב ערב פסח של ימי מגפת הקורונה תש"פ, מתוך מחשבה על רבים מאתנו שנמצאים פתאום בפני מציאות חדשה. מחשבה על מי שניצב בפניו האתגר של עריכת הסדר לראשונה במעגל משפחתי גרעיני, מחשבה על הורים מבוגרים שאולי לראשונה יערכו סדר לבדם (הזדמנות לומר יחד את "שיר השירים") וכן על מי שנמצא עם עצמו, בבחינת "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". המציאות שנכפתה עלינו מזמנת גם הזדמנות להתחדשות, לחוות את ליל הסדר ואת סיפור יציאת מצרים בימינו באופנים שלא הכרנו בעבר.

באתר הפיוט והתפילה תוכלו למצוא הקלטות של סדר פסח בנוסחים שונים לצד פיוטי החג ומאמרים רבים. במקביל ניסינו כאן להציע מבט רעיוני כולל ותמציתי על ליל הסדר ולתת כלים והמלצות מעשיות לבנייתו ועריכתו, תוך שילוב מנהגים ממסורות שונות. יהי רצון שתוכלו להסתייע במדריך זה גם השנה וגם בשנים רבות שיבואו עלינו לטובה.

הכנות לפני הסדר

כדי שנוכל להיות פנויים להתרכז במהלך הסדר עצמו, חשוב להתכונן אליו היטב. ניתן כאן דעתנו בתמצית על נקודות מרכזיות של ההכנה לסדר ועל המרכיבים השונים (ואפשר להפיק מזה רשימת קניות תמציתית...).

◆ כריות - הסבה ◆

יש עניין לשבת בנוחיות יוצאת דופן כראוי לבני מלכים. נשענים על כריות ומסבים לצד שמאל. כשיושבים ליד שולחן, הדר לרוב יוצא קצת מאולץ. כפי שהומלץ כאן למעלה, לפחות בחלק מזמן קריאת ההגדה נסו לשבת על שטיח נעים, סביב שולחן נמוך, מוקפים בכריות.

◆ הגדות ◆

דאגו שיש הגדה לכל משתתף. בימינו יש המון סוגי הגדות עם פירושים שונים. עודדו כל משתתף לבחור את ההגדה שמוצאת חן בעיניו. יש עניין לשתף ברעיונות כתובים מתוך ההגדות השונות, ויש עניין לתת לדמיון שלנו להיות יותר חופשי. מה שעוזר למשתתפים להיות פעילים - מבורך.

◆ השולחן והמרחב ◆

השולחן, מה שמונח עליו ואופן הישיבה סביבו הם חלק מהסיפור. תנו דעתכם סביב איזה שולחן אתם רוצים להתכנס. מנהג הישיבה בהסבה לקוח כידוע ממשתאות של מלכים ואצילים מתרבויות שונות שבהן כל אחד מהמשתתפים מסב לו בנחת על צד שמאל, נשען על כריות, לפניו שולחן קטן, יד ימין פנויה לאכול ולשתות ולדפדף בהגדה... יש הנוהגים כך גם היום, אך על פי רוב בימינו משתתפי הסדר יושבים סביב שולחן לאורך כל הערב. יש הנוהגים לפצל את הערב לשניים. בחלק הראשון, מהקידוש ועד סוף הקריאה בהגדה, יושבים בסלון, על השטיח, על כריות, או על הכורסה, סביב שולחנות נמוכים. בשלב ה"רחצה", כשקמים ליטול ידיים לקראת הסעודה, עוברים לשבת סביב השולחן הערוך מראש לסעודה. לא תמיד הדבר מתאפשר בסדר מרובה משתתפים, אולם השנה, במסגרת המשפחתית המצומצמת, האפשרויות מתרחבות.

◆ מצות ◆

הסמל המרכזי של החג. אכילת המצה מופיעה באופנים שונים במהלך הסדר. ישנן שלוש מצות שמונחות על השולחן כחלק מקערת הסדר (ראו להלן), שבהן נעשות פעולות (יחץ, מוציא מצה, כורך, צפון - אפיקומן) כחלק מהאכילה הטקסית שמתבצעת במהלך הסדר. נוסף על כך, משמשת המצה גם כתחליף ללחם בזמן הסעודה. יש סוגים רבים של מצות, על פי אופן הכנתן ורמת ההקפדה ההלכתית על תהליך ההכנה. אם אתם יכולים, דאגו לכך ששלוש המצות המרכזיות יהיו מיוחדות, באופן שמתאים לכם - מצות שמורות, גדולות יותר, עבודות יד וכדו'. מעבר לזה, למהלך האכילה הטקסית (מוציא מצה, כורך, צפון - אפיקומן) **כדאי שיהיו כשלוש מצות לכל משתתף.**

◆ מרכיבי קערת הסדר ◆

מרור - (לרוב משתמשים בעלי חסה) כנגד מרירות השעבוד

חרוסת - כנגד הטיט ששימש את אבותינו בשעבוד מצרים

כרפס - (גבעולי סלרי רעננים) אכילת המתאבן שמסמן ארוחה מיוחדת וחגיגית

זרוע - (שוק / כנף של עוף) מסמל את קרבן הפסח שהיו מקריבים בזמן המקדש

ביצה - מסמל את קרבן חגיגה שהיה מוקרב בזמן המקדש בכל חג.

חזרת - ציון נוסף של המרור

◆ קערת הסדר ◆

קערה יפה המוצבת במרכז השולחן ובה מונחים סמלי החג. יש הרבה מנהגים שונים לגבי אופן סידור הקערה ולא נפרט כאן (תוכלו למצוא בכל הגדה). יהודי תימן נוהגים לפזר את אותם מרכיבים על פני כל השולחן, כך שכל השולחן מהווה מעין קערת סדר אחת גדולה.

◆ מה עוד צריך להכין ◆

יין - מרכיב מרכזי נוסף שמכב במהלך הסדר. לאורך הסדר שותים כידוע ארבע כוסות, כל אחת עומדת בפני עצמה ומקדימים לה ברכה מיוחדת משלה. תנו דעתכם על משתתפי הסדר ועל היין שיתאים להם.

כרפס ומיץ לימון - (או נוזל הטבלה אחר: חומץ/מי מלח וכדו') בתחילת הערב, כמנהג בני מלכים שיש להם זמן, אוכלים מתאבן בדמות כרפס, שאותו טובלים במיץ לימון. לרוב משתמשים בגבעולי סלרי. ודאו שיש מספיק לכל משתתף. יש הנוהגים להרחיב מעט את שלב המתאבנים ולטבול ירקות נוספים, ובכך להרגיע מעט את הרעב על מנת שנהיה ניווחים יותר בזמן קריאת ההגדה.

מרור - נַאֲכַל בשתי פעמים. פעם ראשונה באכילת המרור עצמו טבול בחרוסת, ופעם שנייה בשלב הכורך. הכינו לפחות שני עלי חסה יפים לכל משתתף.

חרוסת - תשמש אותנו באכילת המרור (שנטבל בחרוסת) ובשלב הכורך. חרוסת היא עניין של מסורות עתיקות שעוברות מדור לדור. יש חרוסת על בסיס תמרים, יש על בסיס דבש ואגוזים ועוד ועוד. אתגרו עצמכם.

ביצים קשות - יש הנוהגים לאכול ביצה קשה טבולה במי מלח / מיץ לימון לפני קריאת ההגדה (אחרי מה נשתנה); עוד מנהג חכם שמרגיע מעט את הרעב לקראת ההגדה. **המלצה:** ביצה לכל אישה ואיש.

אגוזים - או במילים אחרות, איך אפשר לעזור לילדים להיות בעניין. יש הנוהגים לחלק לילדים אגוזים לאורך הסדר כפרסי השתתפות יפה (שאלות טובות, רעיונות וכו'). ומנהג מרחיק לכת מזמין אותם אחרי החג לפדות את האגוזים בכסף קטן (אגוז מלך=3 ש, פקאן=2 ש וכדו'). מוזמנים להכין קערת אגוזים שלמים מסוגים שונים.

תחפושות - לפני שלב קריאת ההגדה (לפני "מה נשתנה") יש הנוהגים לארגן עם הילדים הצגה קטנה המדמה את בני ישראל היוצאים ממצרים. לצורך העניין הכינו מעט אביזרים בהתאם ותכננו מעט את מהלך ההצגה (תפקידים, סיפור).

ליל הסדר - טקס משפחתי רב חושי

✦ יסודות השפה ועקרונות מנחים ✦

ברוכים הבאים לזירת הטקס היהודי המשפחתי האולטימטיבי.

יש מרחב, יש תפאורה, מחזה, שחקנים, תלבושות, אוכל, שתייה, והכול מתלכד יחד לעזור לנו לחוות את סיפור יציאת מצרים בזמן הזה. ניסינו לתמצת כאן את העקרונות ויסודות השפה הרעיונית-חוויתית שמתפתחת לאורך ליל הסדר ומתבטאת במעשים ובמנהגים השונים.

◆ עבדות - חרות - גאולה ◆

בין שבחרתם לעקוב אחרי כל מילות ההגדה המסורתית או שבחרתם לספר בדרך שלכם, ישנם כמה יסודות המהווים מסגרת ועוגן חשוב. הראשון הוא – "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" – לתת מקום לזיכרון של העבדות והמצרים ולנוע משם אט אט אל מקום של חרות, הלל, הודיה וגאולה.

◆ פסח, מצה ומרור ◆

היסוד השני הוא עיסוק בשלושת סמלי החג המרכזיים: פסח (זכר קרבן הפסח ורעיון הפסח), מצה ומרור.

◆ והגדת לבנך ◆

מעיקרי ליל הסדר הוא העברת הסיפור לילדים. בין שיש או שאין ילדים סביב השולחן, אנחנו מחויבים לנסות ולהחיות את הסיפור ולמצוא את הדרך שבה הוא יהיה רלוונטי לדור הבא.

◆ הסיפור ◆

העניין המרכזי בליל הסדר הוא לספר ולחוות את סיפור יציאת מצרים באופנים שונים, ברבדים שונים ובריבוי קולות. לדבר את הסיפור, להקשיב לו, לאכול אותו, לשתות אותו, לראות אותו ולשיר אותו. כל החושים משתתפים. חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כלומר – זה קורה כאן וזה קורה עכשיו. הרעיון של יציאת מצרים מופיע במסורת התפילה היהודית יותר מכל רעיון אחר, וזאת משום שאין מדובר רק בסיפור היסטורי (פסח מצרים), אלא באתגר יום יומי ברמה האישית והקהילתית (פסח דורות). מהי יציאת מצרים שלכם ושלנו היום? מהי העבדות שלעתים נסתרת מן העין? מהי החרות? ואיך אפשר לצאת מעבדות לחרות?

◆ סדר וחופש ◆

הערב קרוי ליל הסדר ויש מסגרת לטקס, אך חשוב לזכור שהמסגרת היא רק אמצעי, וחשוב לקחת בתוכה חופש לספר את הסיפור בדרך שלכם. איפה מתעכבים, איפה מרחיבים, וגם – איפה מדלגים. נסו להחזיק את המתה שבין המסגרת לפרטים ולזכור שהם באים לעורר את הדמיון והחופש לספר את הסיפור באין סוף דרכים.

◆ זמן ◆

חשוב לייצר תחושת זמן רחבה ונינוחה. הרבה התכווננו לערב הזה והוא קורה פעם בשנה. לאכול לאט, לשתות לאט ולספר את הסיפור לאט לאט. זמן לילה רחב שיש לו קו גבול אחד, זמן אכילת האפיקומן (סביבות חצות הלילה). יחד עם זה צריך להחזיק את הילדים ערניים... כמה טיפים לעניין הזה בהמשך.

◆ חמץ ומצה ◆

כידוע, ההבדל בין חמץ למה שאינו חמץ הוא עיקרון מרכזי בחג. על רקע המושגים הקודמים (עבדות - חרות / ענווה - עשירות), תנו דעתכם על שני המושגים הללו ועל ההבדל הדק אך המשמעותי שביניהם. לשניהם יש מקום בחיים שלנו, ומתוך כך נוצרת הזדמנות לדייק – מה מסמל החמץ ומה מסמלת המצה.

◆ ענווה - ועשירות / עניים ובני מלכים ◆

רבים ממנהגי הסדר קשורים לשני מצבי התודעה הללו – ענווה (מצה, מרור) ועשירות (יין, הסבה, סעודה ועוד). תנו דעתכם לשאלה איך שני המצבים הללו משלימים זה את זה. עשירות מתוך ענווה, ענווה מתוך עשירות. כך, למשל, המצה מסמלת פשטות וענווה, והיא גם יסוד חשוב בחרות של האדם.

◆ **ברכה** ◆

מוטיב מרכזי בערב הזה הוא הברכה. לפני / אחרי כל פעולה חשובה – אכילה (מצה, מרור), שתייה (4 כוסות) והללויה אנחנו עוצרים לרגע לברך על ואת המעשה שאנחנו עושים, לברך את הרגע הזה ולהעלות אותו. תנו דעתכם על הרגע הזה של הברכה שטוענת בעוד משמעות את הפעולה שאתם עומדים לעשות.

◆ **ניגונים** ◆

בהרבה מסורות יש נעימה בסיסית ופשוטה שבה נהוג לקרוא את קטעי ההגדה (הקשיבו להקלטות שבאתר). לצדה ישנם קטעים מולחנים (בעיקר הפיוטים השונים – ראו בהמשך). תנו דעתכם על השילוב הנכון של הקראה / שירה ודיבור חופשי כדי לשמור על הקצב והדינמיות של מהלך הסדר. **ריכזנו כאן רשימה של פיוטים וקטעי שירה שונים, עבור כולם תוכלו למצוא מגוון רחב של הקלטות באתר הפיוט והתפילה:**

◆ **פיוטים בסוף הסדר** ◆

- ◆ חד גדיא
- ◆ אחד מי יודע
- ◆ קרב יום (ויהי בחצות הלילה)
- ◆ אדיר הוא
- ◆ כי לו נאה (אדיר במלוכה)
- ◆ ואמרתם זבח פסח (אמץ גבורותיך הפלאית)

◆ **קטעים / פיוטים מושרים מההגדה** ◆

- ◆ קדש ורחץ
- ◆ בבהילו יצאנו ממצרים
- ◆ מה נשתנה
- ◆ עבדים היינו
- ◆ והיא שעמדה
- ◆ דיינו
- ◆ אמונים עירכו שבח
- ◆ בצאת ישראל ממצרים

◆ **עוד פיוטים לפסח** ◆

- ◆ מלך גואל ומושיע
- ◆ מלכי מקדם אלוהים
- ◆ יום ליבשה
- ◆ אמונים ערכו שבח
- ◆ שיר חדש אשיר

ולבסוף עוד מילה על הזמן הזה ועל המציאות של ליל סדר בפורום אינטימי

רובנו נערוך השנה את הסדר במסגרת גרעינית. מי במשפחה, מי בזוג ומי לבדו. זוהי מציאות שנכפתה עלינו, אך יש בה גם הזמנה לחווית סדר מיוחדת ויוצאת דופן. יש פחות התעסקות ארגונית וטכנית, ויש פנאי להיכנס פנימה. אם במסגרת משפחתית מצומצמת, זוהי הזדמנות לתת מקום לכל אחד ולחגוג את המשפחה הגרעינית. אם בזוג ואם ביחידות, יש כאן הזדמנות למפגש מעמיק עם ליל הסדר.

מהלך הסדר

מקרא: **ב** ברכה | **ק** קריאה בנעימה | **פ** פעולה | **ש** שתייה | **א** אכילה | **ש** שירה | **ה** הכנה

הערה כללית: שילבנו מנהגים שונים, וכל אחד ינהג כמנהגו וכאשר יורנו לבו

השלב	תמצית הרעיון	מה עושים	מנהגים, שירים ושערי דמיון
התכנסות ופתיחה - כוס ראשונה - קידוש			
התכנסות	מתאספים ומתכווננים אל מהלך הסדר.	ש שרים את סימני הסדר בכל מיני מנגינות.	הקשיבו ללחנים של סימני הסדר.
ה מוזגים כוס ראשונה - מתוך תודעה של חרות ועשירות נוהגים שאין אדם מוזג לעצמו אלא כל אחד מוזג לרעהו.			
קדש	קידוש היום	ב קידוש על היין. ש שותים כוס ראשונה בהסבה.	מקדשים את הזמן ואת ההתכנסות.
ורחץ	הכנה לאכילת הכרפס	פ רוחצים ידיים (ללא ברכה).	נהוג לרחוץ ידיים לפני טבילה של מאכל במשקה, ובכלל להכין את הידיים שהולכות להיות פעילות לאורך כל הערב.
כרפס	הלילה הזה יש לנו זמן, אוכלים מתאבנים כמנהג עשירים שזמנם בידיהם.	א אוכלים כרפס טבול במיץ לימון / מי מלה / חומץ ב בורא פרי האדמה	יש הנוהגים להרחיב את התחנה הזו של המתאבנים במיני ירקות במטבלים.
סיפור יציאת מצרים - כוס שנייה - ברכת הגאולה			
יחץ	חציית המצה האמצעית מתוך השלוש. הפרשת חלק לטובת האפיקומן, המסמל את קרבן הפסח, שייאכל בתום הסעודה.	פ מגלים את המצה המרכזית, ורוצים אותה בצורה לא שווה (ראו בעמודה השמאלית). את החלק הגדול, שנשמר לאפיקומן, עוטפים במפית, ואם יש ילדים קטנים נוהגים להחביא (ראו בהמשך).	פ הוצים את המצה בצורת האות ה', הממחישה את ההבדל הדק שיש בין אותיות חמץ ומצה (ההבדל הקטן שבין האותיות ח/ה). חציית המצה מרמזת גם על חציית ים סוף, השיא של יציאת מצרים.
מגיד - ההגדה			
פתיחה - הא לחמא עניא	פתיחה לסיפור יציאת מצרים. מתרכזים בסמל העיקרי של החג - המצה, המסמלת את העבדות והאפשרות לחירות.	פ עורך הסדר מגביה את המצה הקטנה / מגלה את כל המצות. ש שרים את המילים: "בבהילו יצאנו ממצרים הא לחמא עניא בני חורין".	יהודי מרוקו נוהגים שעורך הסדר מסובב את הקערה סביב הראש של כל משתתף ושירים יחד את המילים: "בבהילו יצאנו ממצרים הא לחמא עניא בני חורין". לפי מנהג יהודי אשכנז מגלים את המצות ומגביהם את הקערה.

מקרא: **ב** ברכה | **ק** קריאה בנעימה | **פ** פעולה | **ש** שתייה | **א** אכילה | **ש** שירה | **ה** הכנה

השלב	תמצית הרעיון	מה עושים	מנהגים, שירים ושערי דמיון
הצגה ספונטנית	מכניסים את הילדים לסיפור, ויצירתיות והומור – אל הסדר.		ילדים (עם מבוגר אחראי...) יוצאים להתחפש לבני ישראל היוצאים ממצרים. הילדים חוזרים לחדר, מציגים את בני ישראל ההולכים במדבר (אפשר לחלק תפקידים: משה, אהרן, מרים וכו') ומבקשים מעורך הסדר לארח אותם... מכאן תמשיכו כיד הדמיון הטובה עליכם. ה זמן להחביא את האפיקומן ולמזוג כוס שנייה.
מה נשתנה	מעוררים את הילדים ואת כל הנוכחים לשאול שאלות ולעורר את הסיפור.	ש הילדים או הילדים שבתוכנו שרים את מה נשתנה.	אחרי השירה, יש הנוהגים לאכול כאן ביצה קשה, זכר למעגל החיים המשתנה, ללידה מחודשת, לקרבן חגיגה שהיו מקריבים לשמחת החג וכן על מנת להרגיע מעט את התיאבון לטובת קריאת ההגדה... לכל המעוניין.
מבואות ופתיחות לסיפור	מעוררים את חשיבות הסיפור, ומחברים אותו לזמן הזה לכל אחד ואחת.	ק קוראים ודורשים את קטעי ההגדה שעוסקים בחשיבות הסיפור: עבדים היינו / מעשה בר' אליעזר / ארבעה בנים	נוהגים לקרוא בסבב, כל פסקה בידי מישהו אחר, והוא גם מוזמן לפרש אותה.
תשובה ראשונה: מדרש יציאת מצרים	דורשים את הסיפור ההיסטורי מאברהם אבינו ועד יציאת מצרים.	ק קוראים ודורשים את קטעי ההגדה המספרים את מהלך יציאת מצרים. פ לאורך ההגדה סימני הסדר, ובעיקר המצות והיין, משמשים ככלי עזר לספר את הסיפור (מפורט בהגדה). תנו דעתכם על סיפורי יציאת מצרים אישיים ומשפחתיים (למשל סיפורי עלייה לארץ).	יש מנהגים לגלות את המצות / להגביה את הכוס וכדו' בקטעים מסוימים. המנהגים לרוב מפורטים בהגדות ואפשר להוסיף עליהם. באזכור של מכות מצרים נוהגים לטפטף מעט יין מן הכוס במקביל לאזכור של כל מכה. אם יש צורך לקצר, יש המדלגים על קטעי המדרש ואומרים רק את פסוקי התורה. בסיום הפרק הזה נוהגים לשיר את הפיוט דיינו.
תשובה שניה: פסח מצה ומרור	אחרי הסיפור המדרשי הכללי דורשים את סמלי החג, רגע לפני שנאכל אותם...	ק מספרים את סיפור יציאת מצרים דרך הגבהה ודיבור על שלושת הסמלים המרכזיים של הסדר. אפשר לוותר על הגבהת קורבן הפסח.	כמבוא לחלק הזה, נוהגים היהודים הספרדים לשיר את הפיוט אמונים ערכו שבח וקוראים יחד את הפיסקאות על פסח מצה ומרור.
הללויה וברכת הגאולה	הלל והודיה על יציאת מצרים ועל הגאולה.	ב מברכים את ברכת הגאולה. ש ושותים כוס שנייה בהסבה.	הקשיבו למנגינות שונות למזמור בצאת ישראל ממצרים.

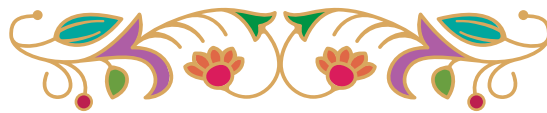
מקרא: ב ברכה | ק קריאה בנעימה | פ פעולה | ש שתייה | א אכילה | ש שירה | ה הכנה

השלב	תמצית הרעיון	מה עושים	מנהגים, שירים ושערי דמיון
אכילה טקסטית – מצה – מרור – חרוסת			
רחצה	הכנה לאכילת המצה.	פ נוטלים ידיים. ב על נטילת ידיים.	
ה מביאים לשולחן / מחלקים מצה לכל משתתף.			
מוציא מצה	מברכים ואוכלים בכוונה את סמל החרות של הסיפור (מצה). נוטלים את שלוש המצות (שתיים שלמות והחצי הקטן של המצה השנייה שחצינו בתחילת הסדר ביניהן). עורך הסדר מברך על כולן ברכה ראשונה – המוציא לחם מן הארץ. לאחר מכן הוא מניח את המצה שלישית (נשתמש בה עוד מעט לכורך) ומברך על האחת וחצי הנותרות – על אכילת מצה. הוא מחלק לכולם, ואוכלים את המצה בכוונה.	ב א מברכים ואוכלים בכוונה את סמל החרות של הסיפור (מצה). נוטלים את שלוש המצות (שתיים שלמות והחצי הקטן של המצה השנייה שחצינו בתחילת הסדר ביניהן). עורך הסדר מברך על כולן ברכה ראשונה – המוציא לחם מן הארץ. לאחר מכן הוא מניח את המצה שלישית (נשתמש בה עוד מעט לכורך) ומברך על האחת וחצי הנותרות – על אכילת מצה. הוא מחלק לכולם, ואוכלים את המצה בכוונה.	נוהגים שכל משתתף אוכל כמות שמקבילה לכזית מצה (כ-30 גרם). משלימים במצה נוספת לחלק הסמלי שחילק עורך הסדר. ניתן גם לחלק מצות "רטובות" למי שיש קושי עם יבשות.
ה מביאים לשולחן / מחלקים לכל משתתף מרור (עלה חסה) + מצה נוספת לטובת הכורך.			
מרור	מברכים ואוכלים בכוונה את סמל העבדות של הסיפור (מרור וחרוסת). כל אחד טובל חתיכת מרור (כזית) בחרוסת, מברך ואוכל.	ב א מברכים ואוכלים בכוונה את סמל העבדות של הסיפור (מרור וחרוסת). כל אחד טובל חתיכת מרור (כזית) בחרוסת, מברך ואוכל.	החרוסת גם מזכירה וגם ממתיקה את זיכרון המרירות, זיכרון העבדות ורווחת החירות גם יחד.
כורך	פ א אומרים אוכלים: ועכשיו סנדוויץ' עבדות וחרות, כל העולמות מתחברים לסיפור אחד. כל אחד מרכיב סנדוויץ' (חלק מהמצה התחתונה, מצה מחולקת לשניים, מרור וחרוסת). אומרים את הכוונה המופיעה בהגדה, ואוכלים.	פ א אומרים אוכלים: ועכשיו סנדוויץ' עבדות וחרות, כל העולמות מתחברים לסיפור אחד. כל אחד מרכיב סנדוויץ' (חלק מהמצה התחתונה, מצה מחולקת לשניים, מרור וחרוסת). אומרים את הכוונה המופיעה בהגדה, ואוכלים.	החלק של הטקס מגיע לשיאו. אחרי שסיפרנו ודרשנו, אוכלים עכשיו את כל מרכיבי הסיפור.
סעודת החג – כוס שלישית – ברכת המזון			
שולחן עורך	סוף סוף הגענו לאוכל.	א סעודת החג	יש הנוהגים שמי שעד כאן ישב בהסבה על כרית סביב שולחן נמוך עובר לשבת סביב שולחן גבוה, הערוך מראש לסעודה.
צפון	אקורד הסיום של הסעודה – אכילת אפיקומן – זכר לקרבן פסח	א מחלקים לכולם חלק מהאפיקומן (משלימים לכזית) ואוכלים.	אם יש ילדים, כאן פוידים מהם את האפיקומן... מחלקים מעט לכל אחד.
ברך	ברכת המזון	ב ש מברכים ברכת המזון ובסופה שותים כוס שלישית בהסבה.	

מקרא: ב ברכה | ק קריאה בנעימה | פ פעולה | ש שתייה | א אכילה | ש שירה | ה הכנה

השלב	תמצית הרעיון	מה עושים	מנהגים, שירים ושערי דמיון
הלל, שירים ופיוטים – כוס רביעית – הלל והודיה			
הלל	שירת הגאולה הגדולה	<p>ק קוראים בנעימה את ההלל הקטן, ההלל הגדול ונשמת כל חי.</p> <p>ב מברכים את ברכת השיר</p> <p>ש ושותים כוס רביעית.</p>	
נרצה	חותמים את הסדר ברצף חופשי של שירים ופיוטים.	<p>ש שרים ורוקדים שירים ופיוטים - חד גדיא, אחד מי יודע וכו' כטוב לבכם ביין.</p>	יש הנוהגים לשיר כאן את מגילת שיר השירים, להגוג את החיבור והזוגיות המתחדשת בין הקב"ה לישראל ובין אדם לאדם.

חג פסח, חרות ואביב שמח מצוות "הזמנה לפיוט" ואתר הפיוט והתפילה